

Obdobje ekspresionizma v slovenskom jeziku, književnosti in kulturi. Ljubljana 1984, 639 stran.

Na všech letních seminářích (obdoba našich letních slavistických škol), které se každoročně konají v jednotlivých republikách jugoslávské federace, probíhají vědecké diskuse nebo symposia k předem danému tématu. Vědecké akce podobného druhu jsou užitečné, přínosné a finančně levné, neboť jejími referenty jsou v převážné většině účastníci semináře.

Lublaňský seminář slovinštiněho jazyka, literatury a kultury uspořádal koncem června a začátkem července 1983 mezinárodní symposium o expresionismu v slovinštiněho jazyce, literatuře a kultuře, na němž vystoupilo s referáty a diskusními příspěvky více než padesát účastníků jak slovinštině, tak také z ostatních republik Jugoslávie a dále z NDR, Československa, Maďarska, Polska a Rakouska. Materiály ze symposia vyšly v recenzovaném sborníku, který obsahuje 35 literárních, 8 jazykových a 9 referátů a sdělení pojednávají o expresionismu v hudbě, divadle a výtvarném umění.

Slovinštiněho literární historik Franc Zadravec podal široce koncipovaný přehled slovinštiněho expresionistické literatury a uvedl její hlavní námětové a motivické zaměření. Další slovinští autoři pojednali o expresionismu jako orientačním modelu (B. Paternu), o metodologické problematice expresionismu v literární historii (V. Žmegač), všimli si ústupu filozofických a psychologických motivů v slovinštiněho románové (F. Bernik) nebo tzv. krátké próze (H. Glušičová) a naopak rozšířené vnitřního monologu, neotřelé metaforiky i groteskních představ.

Název sborníku ovšem poněkud mate. Obsahuje totiž příspěvky nejen o expresionismu v slovinštiněho kulturním životě nýbrž také v některých dalších literaturách jugoslávských i jiných evropských národů. Tak např. P. Palavestra pojednal o poválečné etapě srbského expresionismu; typologické zvláštnosti struktury díla Franze Kafky a Andreje Bělého byly předmětem analýzy M. Drozdy. Makedonský literární vědec M. Gjurčinov zkoumal některé expresionistické postupy básníka Kosty Racina v kontextu jugoslávského expresionismu, olomoucký badatel J. Skalička referoval o Jiřím Wolkrovi jako o prvním českém expresionistovi a zároveň překladateli ze slovinštině. Několik příspěvků se týká vývoje slovinštiněho (a širše jugoslávské) meziválečné dramatiky v porovnání s tendencemi dramatiky evropské. Značná část se ve sborníku věnuje básnickému dílu Srečka Kosovela, který je svým osudem a tvorbou značně blízký našemu J. Wolkrovi.

Pro nás je zajímavý rovněž příspěvek lektorky českého jazyka na lublaňské univerzitě A. Lipovcové, v němž rozebírá a hodnotí Albrechtův překlad Bezručových Slezských písní do slovinštině. Autorka zdůrazňuje zejména to, že Albrecht se značně odchýlil od originálu, protože jej nepochopil.

Sborník o slovinštiněho (i evropském) expresionismu je užitečný pro poznání dosavadního stavu studia této problematiky.

Ivan Dorovský

Voislav Jačoski, Folklorot vo makedonskata drama. Skopje 1983, 170 stran

Lidová slovesná tvorba sehrála v různých vývojových obdobích národních literatur svou specifickou úlohu. Folklor svým způsobem nahrazoval absenci literární tradice, historických děl i spisovného jazyka. Nedávno zesnulý autor recenzované monografie se jako první v makedonské odborné literatuře pokusil o srovnávací studium vzájemných vztahů umělecké literatury a lidové slovesné tvorby. Konkrétně sledoval vztah makedonské dramatické tvorby k folklóru v období posledních asi sto padesáti let.

Počátky vzniku makedonské dramatické literatury klade autor do poloviny 30. let minulého století, kdy vznikaly první didakticko-mravoučné dialogy Jordana Chadžikonstantinova-Džinota. Zvláštnosti vývoje makedonského dramatu, který autor sleduje v pěti kapitolách, vyplývají vlastně ze specifického diskontinuitního literárního a kulturního vývoje.

V. Jačoski si stanovil za cíl odhalit, v jaké podobě byly folklórní prvky nebo folklórní žánry v dramatické tvorbě ztvárněny, a dospěl k některým důležitým zjištěním. Podle něj folklór mohl dramatické dílo buď pouze ovlivnit, nebo si dramatik z lidové tvorby vypůjčil námět, postupy, texty, mohl si lidové slovesný text adaptovat nebo se jím dát inspirovat apod. Dále Jačoski zkoumal, nakolik dramatická díla získala nebo nezískala na umělecké kvalitě tím, že byly do nich včleněny lidové slovesné prvky, jak se autorům podařilo zobrazit život lidu a reálnou skutečnost

— zda surově realisticky nebo pomocí symboliky, metaforiky a alegorie převzaté z folklóru. Zjistil, že v makedonské dramatické literatuře autoři užívali ve svých dílech (dodejme, že snad mnohem více než v kterékoli jiné slovanské literatuře) oba posupy. Přitom podle povahy díla volili jak prozaické, tak také básnické lidově slovesné texty i tzv. krátké žánry.

Podle Jačoského je v makedonském dramatu nejobširnější využívána lidová píseň. Mnoho dramát je napsáno na náměty z lidové písně o lidových hrdinech nebo historických událostech (např. v dramatech R. Krleho, V. Iljoského aj.). V jiných případech působila lidová píseň jako inspirační zdroj k vlastnímu pojetí osob a událostí (např. u D. Malenka, M. Nedelkovského aj.). Lze říci, že lidová píseň byla všeňována do dramatického textu nejčastěji buď jako jeho nedílná součást, nebo pouze ve fragmentech a parafrázích. Autor knihy však správně upozorňuje, že se některým autorům (jejich počet není nijak malý) nepodařilo organicky včlenit do svého dramatického textu lidově slovesné prvky.

V makedonské dramatické tvorbě hrají prvky lidové písně (nebo lidová píseň sama) významnou úlohu, neboť dokreslují jevy ze života (zásnuby, svatbu, vyprovázení do ciziny za prací apod.) nebo upozorňují na revoluční minulost či ilustrují každodenní reálné události. Lidové písně vhodně doplňují lyričnost a emotivnost hry a tím působí na city publika, jejich prostřednictvím se mnohem věrohodněji a plastičtěji zobrazuje život širokých lidových vrstev. Zpívají se při tancích nebo lidových hrách, které jsou často součástí divadelní hry.

Kromě již uvedených funkcí folklóru odhaluje Jačoski v dramatech makedonských autorů také některé další, např. to, že mnohá díla nesou názvy podle jmen hrdinů z lidových písní, že autoři vytvářeli svá dramatická díla na základě motivů z lidově slovesné tvorby nebo jí byli silně ovlivněni.

Vedle lidových písní bývají v divadelních textech využívány rovněž pohádky a lidová próza vůbec, třebaže v porovnání s lidovou písní a s ostatními tzv. krátkými žánry relativně méně. V makedonském dramatu jsou podle Jačoského nejvíce zastoupeny anekdota, legenda a memoáry. Přitom autorům mohly uvedené žánry sloužit buď jako základní látka, na níž budovali své dramatické texty, nebo pouze jako inspirace, motiv či ilustrační materiál. Z pohádek je v makedonské dramatu nejvíce zastoupena kouzelná pohádka, a to nejčastěji jako součást dramatického textu nebo pouze v převzatých osobách a bytostech.

Lidové legendy a vyprávění (memoáry) jsou v makedonské dramatické literatuře využity dramatickými autory již méně. Spíše působily na ně převážně jako inspirační zdroje (např. u M. Volkanovského, V. Iljoského, I. Točka, K. Rumenovové-Misirkovové aj.).

Krátké lidově slovesné žánry mají v kontextu dramatického díla svůj mnohostranný význam. Vytvářejí především metaforiku, symboliku a ezopovský výraz. Záleží pouze na tom, jak je autor dovede vybrat a organicky včlenit do svého dramatického textu. Ne všichni autoři dovedou citlivě vybírat přísloví, úsloví, pořekadla, anekdoty a frazeologická spojení a ústrojně je vkládat do svých dramát.

Autor publikace o folklóru v makedonském dramatu se neprávem domníval, že v té části slovanské Makedonie, která je dnes na území Řecka, nevznikala v minulosti žádná literární tvorba. Slovanská menšina v Řecku sice žila a žije ve specifických podmínkách národnostního útlaku, přesto však i tam vznikala literární díla. Dokladem tohoto našeho tvrzení jsou básně, jednoaktovky, povídky a jiné literární texty, které vznikly v období svobodného rozvoje v letech 1944–1949 (v osvobozených oblastech, kde mohli Makedonci svobodně mluvit v rodném jazyce), i tvorba mnoha z těch, kteří po roce 1949 museli emigrovat do evropských socialistických zemí.

Ivan Dorovský

Blaže Ristovski, *Kočo Racin*. Skopje 1983, 500 stran.

Pětisetstránková kniha literárního vědce, folkloristy, kulturologa a historika B. Ristovského je vlastně souborem deseti literárně historických studií o zakladateli makedonské moderní poezie Kostu Racinovi (1908–1943), které ve své analytické podobě již většinou vyšly časopisecky v průběhu šedesátých a sedmdesátých let. Autor je nyní pro knižní podobu doplnil a některé podstatně přepracoval.

Ristovski v nich velmi podrobně rozebírá jednotlivá období Racinova života i některé jeho básnické skladby. Na základě existující odborné literatury i Racinovy soukromé korespondence tak autor dochází k nejednomu novému poznatku. Je tomu tak např. již v první a nejrozsáhlejší